

Міністерство освіти і науки України
Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка
Луганський інститут післядипломної педагогічної освіти
Луганська обласна організація Української спілки краєзнавців
Луганське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства „Просвіта” імені Тараса Шевченка
Луганський відділ Українського Географічного товариства
Газета „Краєзнавство. Географія. Туризм”

Регіональні географічні дослідження України та суміжних територій

Присвячена 70-річчю утворення кафедри географії Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка

27 – 29 листопада 2006 року

Луганськ – 2006

УДК 913.001.5 (477)

ББК 65.049 (4Укр)

Р 32

Рецензенти:

Жадан О. І. – кандидат географічних наук, завідувач відділу координації діяльності навчальних закладів Управління освіти Луганської обласної державної адміністрації;

Кошелева Г. Б. – кандидат економічних наук, старший співробітник відділу оплати праці та соціального забезпечення населення НДІ соціально-трудових відносин Мінпраці України

Р 32

Регіональні географічні дослідження України та су територій: Збірник наукових праць / Відп. ред. Ю. О. Кисельова.
– Луганськ: Альма-матер, 2006. – 220 с.

Редакційна колегія:

доктор геогр. наук П. Г. Шищенко, доктор геогр. наук Г. І. Діброва,
доктор геогр. наук А. І. Доценко, кандидат геогр. наук, доктор геогр. наук Л. І. Зеленська, доктор геогр. наук Ж. М. Матвіїшина,
доктор геогр. наук О. О. Кисельова, кандидат геогр. наук Ю. О. Кисельова

Збірник присвячено актуальним проблемам регіонів природничо-наукових та суспільствознавчих географічних досліджень України та територій суміжних областей Російської Федерації. У збірнику знайшли висвітлення деякі питання теоретичної географії.

Тексти подаються мовою оригіналу
та в редакції авторів

УДК 913.001.5

ББК 65.049

*Рекомендовано до друку вченою радою
Луганського національного педагогічного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 4 від 24.11.2006 р.)*

© Колектив авторів

© Альма-матер, 2006

ЗМІСТ

I. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ

<i>Арабаджі О.С., Барабоха Н.М., Рубан М.М.</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА ОСТРОВА ХОРТИЦЯ.....	3
<i>Базильський К.В.</i> АКТИВІЗАЦІЯ ОПОЛЗНЕВИХ ПРОЦЕСІВ В ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	4
<i>Белоусова Н.В.</i> МЕРЕЖА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	7
<i>Брылев В.А., Мелихова Е.В.</i> ПРОИСХОЖДЕНИЕ ВОЛГО-ДОНСКОГО ВОДОРАЗДЕЛА.....	8
<i>Буруль Т.Н.</i> КОМПЛЕКСНОЕ ЗОНИРОВАНИЕ ТЕРРИТОРИИ ВОЛГОГРАДСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ ПО СТЕПЕНИ АНТРОПОГЕННОЙ НАГРУЗКИ.....	11
<i>Вершилова С.О.</i> ІСТОРІЯ ПОГЛЯДІВ НА ПРОБЛЕМУ ФІЗИКО – ГЕОГРАФІЧНОГО РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОРІЧЧЯ.....	13
<i>Ворова В.П.</i> РЕГІОНАЛЬНІ ПРИКЛАДНІ ЕКОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В РАМКАХ РОБОТИ ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ.....	14
<i>Гавриленко О.П.</i> ТЕХНОГЕННИЙ ВПЛИВ НА ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ УКРАЇНИ І СУЧАСНА МЕДИКО-ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ.....	16
<i>Галкина Л.И., Чузунов Е.В., Чузунова Г.Е.</i> К ПРОБЛЕМЕ ОПТИМИЗАЦИИ СОЦИОПРИРОДНОЙ СИСТЕМЫ ДОНБАССА.....	18
<i>Денисюк Г.И.</i> ГЕОГРАФ І ХУДОЖНЯ ГЕОГРАФІЯ.....	19
<i>Жерлицын С.А.</i> О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ РЕКРЕАЦИОННОЙ ИЗБИРАТЕЛЬНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ.....	20
<i>Жилік А.В.</i> ТЕРИКОНИ – СПЕЦИФІЧНІ ОБ'ЄКТИ АНТРОПОГЕННОЇ ГЕОМОРФОЛОГІЇ.....	23
<i>Жилік Д.В.</i> ПАЛЕОГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ КАМ'ЯНОВУГІЛЬНИХ ВІДКЛАДІВ ГОЛУБІВСЬКОЇ УЛОГОВИНИ.....	25
<i>Затолокина Н.М.</i> ПОЧВООБРАЗОВАНИЕ КАК ПРОЦЕСС РЕСУРСООБЕСПЕЧЕНИЯ ЦЕННЫМИ ПОЧВАМИ БЕЛГОРОДСКОГО РАЙОНА БЕЛГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ.....	26
<i>Иванов Е.А., Ковальчук І.П.</i> ГЕОЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДХОДІВ ГІРНИЧОПРОМИСЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ЕНЕРГЕТИЧНОГО РЕСУРСУ.....	27
<i>Иванов Е.А., Лобанська Н.І.</i> МОДЕЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСІВ ПРОСІДАННЯ І ЗАТОПЛЕННЯ В МЕЖАХ ЛЬВІВСЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КАМ'ЯНОВУГІЛЬНОГО БАСЕЙНУ.....	29
✓ <i>Каплун І.Г., Чеболда І.Ю.</i> РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОДІЛЬСЬКИХ ТОВТР.....	32
✓ <i>Кисельова О.О.</i> ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	33
✓ <i>Ключко Л.В., Вовк О.В., Немець О.К.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	35
<i>Козина О.В.</i> ПОГОДНО-КЛИМАТИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ВОЛГОГРАДА В ПОСЛЕДНЕЕ ДЕСЯТИЛЕТИЕ.....	37
<i>Кокус В.В.</i> ВНЕСОК ОКРУЖНИХ КРАЄЗНАВЧИХ ТОВАРИСТВ У РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В 20-Х РОКАХ ХХ СТ.....	39
<i>Колтун О.В., Мусійовська Н.В.</i> АНТРОПОГЕННИЙ ВПЛИВ НА БІФУРКАЦІЮ РІК У ПЕРЕДКАРПАТТІ.....	41
<i>Корнус А.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЛАНДШАФТНОЇ СТРУКТУРИ БАСЕЙНУ РІЧКИ СУЛИ.....	42
<i>Королева И.С., Петип А.Н.</i> СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ РЕКРЕАЦИИ И ТУРИЗМА В БЕЛГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ.....	44
<i>Короткий Д.В., Болдырев А.В.</i> ОБ ИСПОЛЬЗОВАНИИ РЕКРЕАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ (на примере села Каменка).....	46
<i>Матвійшина Ж.М.</i> ҐРУНТ ЯК ІСТОРІЧНЕ УТВОРЕННЯ.....	47
<i>Матвійшина Ж.М., Пархоменко О.Г., Куштан Д.П.</i> ПЕДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДНІЖЖЯ ЗАМКОВОЇ ГОРИ ДАВНЬОГО ЧИГИРИНА.....	49
<i>Петренко О.М., Чехній В.М.</i> ТРАНСКОРДОННІ ЛАНДШАФТНІ СКЛАДОВІ ЕКОМЕРЕЖІ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ.....	54
✓ <i>Питуляк М.В., Питуляк М.Р.</i> РЕКРЕАЦІЙНЕ ПРИРОДОКОРИ-СТУВАННЯ В ЛАНДШАФТАХ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ.....	55
<i>Пряхин С.И., Серёгина Н.М.</i> ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ДОБЫЧИ МИНЕРАЛЬНО-СТРОИТЕЛЬНОГО СЫРЬЯ В ПРЕДЕЛАХ ВОЛГОГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ.....	57
<i>Рябинина Н.О., Холоденко А.В.</i> МОНИТОРИНГОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ГЕОСИСТЕМ МАЛОЙ ИЗЛУЧИНЫ ДОНА.....	58
<i>Селезнёва А.В.</i> ЭКОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭРОЗИОННОГО РЕЛЬЕФА ВОЛГОГРАДСКОГО ПОВОЛЖЬЯ.....	60
<i>Склярова О.А.</i> О НЕОБХОДИМОСТИ ОХРАНЫ ПАМЯТНИКОВ ПРИРОДЫ.....	62

<i>Скоб О.В.</i> ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛУГАНСЬКА.....	62
<i>Смаль І.В.</i> МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІССІ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	64
<i>Сорокіна Г.О.</i> ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ГЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	67
<i>Холявчук Д.І.</i> ГЕОМОРФОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КЛІМАТОГЕНЕЗУ КАНЬЙОННОЇ ДОЛИНИ ДНІСТРА.....	68
<i>Царик Л.П., Царик П.Л.</i> НЕВИСНАЖЛИВЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТИВНА ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	70
<i>Чеболда І.Ю., Каплун І.Г.</i> ОСНОВНІ ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	72
<i>Ширшов А.Ф.</i> СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ДОРОЖНЫХ ЛАНДШАФТОВ ВОЛГОГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ.....	75
<i>Шовкун Т.М.</i> ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ І СТАН ДОВКІЛЛЯ (на прикладі Чернігівської області).....	76
<i>Янковська Л.В.</i> КРИТЕРІЇ ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНОГО РАЙОНУВАННЯ.....	79

II. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Аляев В.А., Аляева О.Е.</i> ИСТОРИКО – ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФОРМИРОВАНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННОГО ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО КОМПЛЕКСА ВОЛГОГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ В XX ВЕКЕ.....	82
<i>Атаян О.П.</i> СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ВОЛГОГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ В НАЧАЛЕ XXI ВЕКА.....	83
<i>Афанасьев О.С.</i> ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ МІСЬКОЇ МЕРЕЖІ РЕСТОРАННОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСТА ДНІПРОПЕТРОВСЬКА.....	85
<i>Афоніна О.О.</i> ТЕРИТОРІАЛЬНО-СИСТЕМНА ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЕЛЕННЯ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА НАПРЯМИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ.....	87
<i>Барановський М.О.</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИДІЛЕННЯ ДЕПРЕСИВНИХ АГРАРНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ.....	89
<i>Бацманова Л.С., Скороход Н.Н.</i> ИНВЕСТИЦИИ В ЭКОЛОГИЮ ЛУГАНЩИНЫ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА.....	89
<i>Брыльов В.А., Ширшов А.Ф.</i> ФОРМИРОВАНИЕ ВОЛГОГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ ЗА ПОСЛЕДНИЕ 100 ЛЕТ. ГРАНИЦЫ, АДМИНИСТРАТИВНОЕ УСТРОЙСТВО.....	91
<i>Ванда І.В.</i> ПРОБЛЕМИ ВИДІЛЕННЯ ДЕПРЕСИВНИХ РЕПОНІВ В УКРАЇНІ.....	93
<i>Височин М.Ю.</i> МІЖДЕРЖАВНА МІГРАЦІЯ В ЗАГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	95
<i>Влах М.Р.</i> НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРІОДИЗАЦІЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕОГРАФІЇ.....	98
<i>Гавриленко С.Н., Шевцова В.И.</i> РЕСУРСОСБЕРЕЖЕНИЕ КАК ПУТЬ ПОВЫШЕНИЯ РЕСУРСООБЕСПЕЧЕННОСТИ ДОНЕЦКОЙ ОБЛАСТИ.....	100
<i>Гребіник Т.О., Фетисова Н.М.</i> ДИНАМІЧНІ ТА СТРУКТУРНІ ЗМІНИ СУСПІЛЬНО – ТЕРИТОРІАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ КРАСНОДОНСЬКОГО РАЙОНУ.....	102
<i>Гринюк Т.А., Мозговий А.А.</i> АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ТА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ.....	103
<i>Гудзеляк І.І.</i> ДЕМОІСТОРІЧНИЙ РОЗВИТОК МІСТА ЛЬВОВА.....	105
<i>Денисенко О.О.</i> МІСЦЕ І РОЛЬ СТОЛИЧНОГО МІСТА У ГОСПОДАРСЬКОМУ КОМПЛЕКСІ КРАЇНИ.....	107
<i>Деточенко Л.В.</i> АГРОТУРИЗМ – КАК КАТАЛИЗАТОР ХОЗЯЙСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ПОСЕЛЕНИЙ (на примере Волгоградской области РФ).....	108
<i>Доценко А.І.</i> СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗСЕЛЕННЯ У ВИСОКОУРБАНІЗОВАНОМУ РЕГІОНІ (на прикладі Луганської області).....	110
<i>Єфименко В.І.</i> ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ГАЛУЗЕВА СТРУКТУРА ТА ГЕОГРАФІЯ.....	112
<i>Жилік А.В.</i> ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ТА ЇХ ЗАЙНЯТІСТЬ НА ПРИКЛАДІ МІСТА КІРОВСЬКА.....	113
<i>Заволока Ю.Ю.</i> ПРАЦЕРЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	114
<i>Западнюк С.О.</i> ТИПИ, ВИДИ І ФОРМИ МІГРАЦІЙ НАСЕЛЕННЯ.....	116
<i>Заставецька Л.Б.</i> ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ У ДОСЛІДЖЕННІ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ.....	119
<i>Заставецький Т.Б.</i> ТУРИЗМ ЯК ОДНА З ПРІОРИТЕТНИХ ГАЛУЗЕЙ РОЗВИТКУ ДЕПРЕСИВНОГО АГРАРНОГО РЕГІОНУ.....	120

Зуб Л.В. МЕДИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ГЕОДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В СЛАБОУРБАНІЗОВАНИХ РЕГІОНАХ (на прикладі Тернопільської області).....	121
Іщук С.І., Гладкий О.В. ФОРМУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДОНЕЦЬКО-МАКІЇВСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ.....	123
Кандиба Ю.І. ПЕРШІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОБОЖАНЩИНИ.....	126
Качасв Ю.Д. ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РИЗИКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	128
Кисельов Ю.О. ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ГЕОСОФІЇ У ХХ СТОРІЧЧІ.....	130
Ключко Л.В., Лук'яненко А.С. ЗАСАДИ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	132
Конов І.Ф. СОЦІОЛОГІЯ ТА ПРОБЛЕМА ГЕОГРАФІЧНОГО ПРОСТОРУ.....	134
Корнус О.Г. АНАЛІЗ ШЛЮБНОСТІ ТА РОЗЛУЧУВАНOSTІ НАСЕЛЕННЯ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	135
Котик Л.І. ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ „ТРАНСФОРМАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ” В СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	137
Кузишин А.В. СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СТРАТИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	139
Куровська Г.В., Шубенок С.М. ОЦІНКА СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ БІЛОКУРАКІНСЬКОГО РАЙОНУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ІНДИКАТОРА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	141
Лобанова Н.А. ОСОБЕННОСТИ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА ТЕРРИТОРИИ ВОЛГОГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ.....	145
Мариняк Я.О. ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ГОТЕЛЬНО – РЕСТОРАННИЙ БІЗНЕСУ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	147
Маруняк Є.О. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	149
Мельник І.Г. РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ ДОНБАСУ.....	150
Мельник І.П. ДОСВІД РОЗВИНУТИХ КРАЇН У РОЗВ'ЯЗАННІ ПРОБЛЕМ ВТРАТ ВОДИ В СИСТЕМАХ ВОДОПОСТАЧАННЯ.....	152
Мельниченко Т.Ю. ЧИННИКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	153
Моштакіова Н.В., Єфименко В.І. ФАКТОРИ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	154
Некрилов Д.О. СІНЕРГЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗСЕЛЕННЯ.....	156
Немець К.А. ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС СУСПІЛЬСТВА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	157
Немець Л.М. ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ.....	160
Немець Л.М., Баркова Г.А. СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ СИТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ.....	162
Немець Л.М., Погребатько О.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ГЕОГРАФІЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ.....	165
Пащковська Л.В. МІСЦЕ ТА РОЛЬ ТРАНСПОРТНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ОСЕЙ В РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ.....	167
Підгрушній Г.П. ОСОБЛИВОСТІ СТАДІЙНО-ЕВОЛЮЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	168
Путренко В.В. РЕСУРСЕФЕКТИВНІСТЬ СУСПІЛЬНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	170
Ранця І.І. СІЛЬСЬКЕ РОЗСЕЛЕННЯ ТА САМОВРЯДУВАННЯ У ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ.....	172
Савчук І.Г. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНО-СТРУКТУРНОГО АНАЛІЗУ В ГЕОГРАФІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ.....	175
Сердюк Г.М. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ПЕРЕТВОРЕННЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ.....	176
Слоньова Т.І., Мельник І.Г. ЕТНІЧНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ ДОНБАСУ: СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА РУБЕЖІ СТОЛІТЬ.....	177
Смоляр В.А. ТОПОНИМИЯ ГОРОДА РОВЕНЬКИ И ПРИЛЕГАЮЩИХ ПОСЁЛКОВ.....	179
Феленчак Ю.Б. СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ: СУТЬ ТА ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ.....	180
Франчук Г.О., Немець К.А., Кірюхін О.М. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ (на прикладі Харківської області).....	181
Хобта С.В. РЕГІОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВОСТОКА И ЗАПАДА УКРАИНЫ В СФЕРЕ СОЦИАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ.....	183
Чикіна Ю.Ю., Мельник І.Г. ХАРАКТЕРИСТИКА ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ (на прикладі Луганської області).....	185

<i>Шабашова Л.Ю.</i> РОЗСЕЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	187
<i>Шишацький В.Б.</i> РЕГІОНАЛЬНА ДИНАМІКА ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ УПОДОБАНЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД МІЖ 1998 І 2006 РР.....	188
<i>Щабельська В.Г., Гринюк Т.А.</i> ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: СВІТОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД.....	191
<i>Шеглюк С.Д.</i> ВИДИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМАХ.....	192

III. СУЧАСНІ ПАРАДИГМИ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

<i>Вірченко П.А.</i> ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО КОМПЛЕКСУ КРЕМІНСЬКОГО РАЙОНУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	195
<i>Губська О.П.</i> ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ-ГЕОГРАФА.....	196
<i>Дорохова С.В.</i> РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОЙ МЫСЛИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ВО ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЕ.....	197
<i>Жилік О.В., Жилік В.Д.</i> ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ ШКОЛЯРІВ.....	198
<i>Зеленская Л.И.</i> ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ ТУРИЗМА МЕТОДОМ «ПОГРУЖЕНИЯ» В РАБОТУ.....	200
<i>Лисенко Н.І.</i> ПРАКТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ.....	201
<i>Мальцева Л.В.</i> ВИВЧЕННЯ АНТРОПОГЕННИХ ПРОЦЕСІВ ТА ФОРМ РЕЛЬЄФУ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ „ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ” (8 кл.).....	202
<i>Нсмець Л.М., Кандиба Ю.І., Редін В.І.</i> ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СОЦІО-ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІВ У ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА.....	203
<i>Олійник Я.Б.</i> РОЗВИТОК ГЕОГРАФІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ І НАУКИ В КИЇВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.....	205
<i>Олійник Я.Б., Гринюк Т.А.</i> НОВІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	207
<i>Ступникова А.Д.</i> ГУМАНІЗАЦІЯ СОВРЕМЕННОГО ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	208
<i>Тімець О.В., Соколов Р.В.</i> „ЗОШ – ВНЗ” – КОМПЛЕКСНІСТЬ У ПРОФІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЧНІЙ ОСВІТІ.....	210
<i>Трегубенко О.М.</i> ЗНАЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ДОБУТКІВ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ.....	211
<i>Харківська Н.В.</i> ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ З ГЕОГРАФІЇ.....	212
<i>Часнікова О. В.</i> ПРОБЛЕМА ІНТЕГРАЦІЇ ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІКИ В ЗМІСТІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ.....	214

корегування та остаточний вибір подальшої професійної діяльності учнів; доведення доцільності функціонування ЗВД як науково-дослідного підрозділу вищої школи та організації спільної розробки науково-методичного забезпечення з врахуванням потреб у вчителях-географах, сучасних методик та технологій навчання.

Отже, географічна освіта розглядається як невід'ємна складова системи неперервної професійної освіти, яка розвивається у сучасних умовах на засадах нової філософії і нової методології педагогічної освіти.

*О.М. Трезубенко, к.пед.н.
Луганський національний педагогічний університет
імені Тараса Шевченка*

ЗНАЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ДОБУТКІВ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Докорінні зрушення, які відбуваються в сучасному суспільстві, неможливі без переосмислення теорії і практики навчання географії. Гуманізація національної системи освіти вимагає пошуку шляхів подолання відриву між індивідуальним сприйняттям учнями навколишнього середовища і формованою системою абстрактних понять. Всі зусилля вчителя на сучасному уроці географії повинні бути спрямовані на те, щоб активізувати розумово-творчий процес, викликати до життя уяву, розбудити спостережливість, прагнення до асоціативних зіставлень, узагальнень, порівнянь, які слугують основою формування знань учнів про об'єкти та явища навколишньої дійсності. Одним з таких шляхів є використання в процесі навчання географії добутоків народної творчості, як елемента шкільного краєзнавства.

За широтою, тематикою, багатством ідейно-естетичних мотивів, розмаїтістю й своєрідністю форм, жанрів та їх різновидів українська народна творчість посідає одне з провідних місць у світовій культурі. Навчальні й виховні можливості вітчизняного фольклору невичерпні. Власний педагогічний досвід та проведені наукові дослідження дозволяють стверджувати, що досить ефективним для становлення емоційно-ціннісного ставлення до об'єктів та явищ навколишньої дійсності, формування уявлень про них буде використання в процесі навчання географії таких видів народної творчості, як загадки, прислів'я та приказки. Зупинимось докладніше на методичних особливостях використання кожного з них.

„Загадки – це стислі поетичні питання, мудрі сентенції, які в прихованій формі, часто навмисне завуальованій, зображують окремий предмет чи явище через інші – на основі їх певної спорідненості, схожості, часом ледь уловимої” [2, с. 7]. Глибока предметність, яскравість і конкретність факту чи образу, який лежить в основі загадки, відповідають психологічним особливостям сприйняття дитини. „Кожна загадка несе в собі елементи гри, яка збуджує уяву того, хто її може відгадати, розвиває художнє мислення” [1, с. 55], тому, на нашу думку, використання загадок сприятиме підвищенню ефективності процесу формування географічних знань.

Загадки можна використовувати при формуванні образів різних рівнів відображення. Наприклад, при організації спостережень учитель може загадати загадку, запропонувавши знайти об'єкт чи явище в реальній дійсності й виділити його ознаки. При формуванні уявлень можна використовувати загадки для актуалізації наявного в учнів досвіду, можна порівнювати ознаки досліджуваного об'єкта з їх метафоричним описом у загадках.

Так, формуючи уявлення про голонасінні рослини, ми використали відому загадку „Взимку й влітку однакового кольору” для актуалізації наявного в учнів досвіду з метою виділення сутнісних характеристик цього відділу рослин. У процесі формування уявлень школярів про характерні особливості сезонів року загадка „Зимою чорне, весною й літом зелене, а осінню жовте” використовувалась нами з метою порівняння ознак досліджуваного об'єкта з його метафоричним описом у загадці. Загадка „Мене б'ють, товчуть, ріжуть, перевертають, я все терплю і всім добром плачу” використовувалась з метою узагальнення знань про використання ґрунту людиною.

Неодноразово в процесі формування уявлень про об'єкти та явища навколишньої дійсності ми пропонували учням самим придумати загадки, що, на нашу думку, сприяло не тільки формуванню наочних уявлень про об'єкт, а й розвитку уяви, творчого мислення учнів, оскільки в прихованій формі учням необхідно було виділити основні сутнісні характеристики об'єкта чи явища, а це досить складно.

Своєрідним жанром української народної творчості є прислів'я і приказки. На думку більшості дослідників, прислів'я і приказки – це короткі, влучні, переважно афористичні, іноді римовані художні вирази народу про різноманітні життєві явища, які визначають і підкреслюють у них характерне й особливе, дають узагальнений висновок, який може бути застосований при характеристиці аналогічних фактів та явищ [3].

Ми пропонуємо використовувати цей жанр на різних етапах формування географічних уявлень, що, безперечно, допоможе проаналізувати й підкреслити характерні особливості досліджуваного об'єкта чи явища, узагальнити їх, провести низку аналогій з іншими об'єктами, сприяти формуванню навчальних

уявлень. Крім того, своєю поетикою, мелодикою, сюжетами народні твори здатні прищепити почуття емоційно-ціннісного ставлення до дійсності, бажання створювати красу, притаманний їм гуманізм сприяє вихованню доброти й милосердя. Осмислення явищ, які несуть у собі відображення життя інших поколінь, не оціняє й для моральної оцінки життєвих подій, важливе для появи в дітей відчуття особистої причетності до історії свого народу, своєї країни.

Наведемо приклад використання нами прислів'я й приказок. Яскрава аналогія приказки „Взимку сонце – як вдовине серце” допомагає формуванню уявлення про залежність кількості сонячної радіації від куту падіння сонячних променів. Прислів'я „В осінній час сім погод у нас: сіє, віє, туманіє, шумить, мете, гуде і зверху йде” і “Зимова днина така: сюди тень, туди тень – та й минув день” не тільки допомогли виділити основні ознаки пір року, що вивчаються, але й сприяли виникненню позитивного емоційного фону на уроці, стимуляції емоційно-ціннісного ставлення до об'єктів та явищ навколишньої дійсності.

Підсумовуючи вищесказане, слід відмітити, що використання в процесі викладання географії добутків народної творчості не тільки сприяє гуманізації навчання, інтелектуальному та мовному розвитку школярів, але й формує у них чуття художнього слова, орієнтує у цінностях української культури, здійснює естетичне і патріотичне виховання учнів.

1. Аникин В.П. Русские народные пословицы, поговорки, загадки и детский фольклор. – М.: Учпедгиз, 1957. – 240 с. 2. Березовський І. Українські народні загадки // Загадки. – К., 1962. – С. 23 – 31. 3. Тасмниці віків. Українські народні думи, легенди, перекази, пісні, казки...: Навч. посіб. (сер. “Шкільна бібліотека”) / Упоряд. О.Г. Мукомела. – К.: Грамота, 2001. – 511 с.

*Н.В. Харківська, вчитель
Лутугинський РВО, Лутугинський НВК*

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ З ГЕОГРАФІЇ

Реформування всіх сфер розвитку української держави значною мірою впливає на умови організації педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх закладах. Це зумовлює принципово нові вимоги до діяльності вчителя і учнів, оскільки перетворення України на розвинену самостійну державу не можливе без побудови такої моделі педагогічного процесу, яка б забезпечувала цілеспрямоване формування покоління, здатного вирішувати проблеми державного масштабу.

Сьогодні географія як навчальний предмет покликана стати провідником гуманістичних ідей, екологічного способу мислення, здорового способу життя, формування компетенції, яких потребує життя. Головне завдання вчителя географії – дати учням міцні знання відповідно до вимог програми з предмета. Виконуючи це завдання, кожен учитель реалізує різні освітньо-виховні можливості предмета, спираючись на досвід і особливості свого стилю роботи. Не менш важливе завдання – як зробити, щоб навчання було не нав'язливим і стало внутрішньою потребою і бажанням учня здобувати знання. На мій погляд, екологічна освіта і виховання нерозривно пов'язані з викладанням географії, тому що вона є важливим і необхідним елементом у формуванні ставлення людини до навколишньої природи, світу, до людини і суспільства в цілому. Крім того, зміст екологічної освіти комплексний. Він включає ідеологічні, наукові, морально-естетичні, правові, особистісні, світосприйнятті та практичні аспекти. Для їх реалізації в шкільному курсі географії склались найбільш сприятливі умови, ніж в інших предметів. Це пояснюється тим, що мета та завдання географічної та екологічної освіти взаємозв'язані між собою та допомагають один одному.

«Формування екологічної культури особистості як форми регуляції взаємодії людини і навколишнього середовища» - освітня і виховна проблема, над якою я працюю протягом п'яти років. Чому я працюю саме над цим? Проблеми екології, навколишнього середовища в цілому, стали самими грізними після проблем ядерної війни. Молода українська держава успадкувала тугий вузол екологічних проблем: забруднені промисловими відходами повітря, ґрунти, водойми; значною мірою вичерпані природні ресурси. Екологічна криза значно поглибилась у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС. Екологічна освіта III тисячоліття стала необхідною складовою постійного гармонійного розвитку людини. У міжнародних документах останнього десятиліття, присвячених проблемам оточуючої середовища і гармонійному розвитку особистості, велика увага приділяється екологічній культурі і вихованню, інформатизованості людей про екологічні ситуації у світі, регіоні, в місцях проживання, ознайомленості людей з можливими шляхами. Тож, я вважаю, що екологічні проблеми стосуються кожного мешканця планети. Від нас і від того, як ми і наші діти будемо ставитися до довкілля, залежить майбутнє людства і всієї Землі. Шлях до високої екологічної культури лежить через ефективне екологічне виховання, яке у XXI столітті є пріоритетним.

Концепція екологічної освіти в Україні як елемент концепції гармонійного розвитку держави набуває сьогодні значення актуального й важливого державного документа, в якому зазначено, що найголовнішими завданнями екологічної освіти є формування екологічної культури.

Метою моєї праці є формування екологічної культури, котра характеризується наявністю світоглядних ціннісних орієнтацій щодо природи; різнобічними глибокими знаннями про навколишнє